CZU:82’01 :091
https://doi.org/10.52505/1857-4300.2025.1(324).08

O versiune prescurtată a *Vieții cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia*. (1) Considerații filologice

Galaction VEREBCEANU

Doctor în filologie, conferențiar cercetător
E-mail: galaction.verebceanu@sti.usm.md
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0725-4893
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

An Abridged Version of the Lives of the *Reverend Fathers Barlaam and Joseph of India*. (1) Philological Considerations

Abstract

The article examines some philological aspects of the text contained in the manuscript entitled *The Life of the Reverend Fathers Barlaam and Joseph of India*. We are considering the compressed version of the well-known hagiographic novel *Barlaam and Ioasaf*, which circulated, especially in the ecclesiastical environment, for the honoring, in the service of November 19, of the Holy Martyrs Barlaam and Ioasaf. The manuscript belonged to the Vărzărești Monastery in Lăpușna county, after which it ended up, in 1926, in the collections of the former Historical Monuments Commission (Bessarabia Section), a fact that emerges from the information accompanying the manuscript. The manuscript does not contain data about the person who copied the text, nor the source from which the text was transcribed, nor the year when the text was copied. A possible dating, the 18th century, contains the sheet accompanying the manuscript, made by Leon Boga, who is rightfully the author of the manuscript’s identification, but no supporting arguments are presented in this regard. Currently, the manuscript is kept at the National Museum of Romanian Literature in Chisinau under the quota ms. rom. 1487.

Keywords: cyrillic alphabet, copy, description, edition, tab, manuscript, popular novel, slova.

Rezumat

Articolul examinează unele aspecte filologice ale textului cuprins în manuscrisul intitulat *Viața cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia*. Se are în vedere varianta comprimată a cunoscutului roman hagiografic *Varlaam și Ioasaf,* care a circulat, îndeosebi în mediul ecleziastic, pentru cinstirea, în slujba din 19 noiembrie, a Sfinților Mucenici Varlaam și Ioasaf. Manuscrisul a aparținut Mănăstirii Vărzărești din județul Lăpușna, după care ajunge, în anul 1926, în colecțiile fostei Comisiuni a Monumentelor Istorice (Secția Basarabia), fapt ce reiese din informația cuprinsă în textul dactilografiat de către Leon

Boga. Manuscrisul nu conține date despre persoana care a copiat textul, nici sursa de pe care a fost transcris textul, dar nici anul când textul a fost copiat. O datare posibilă, secolul al XVIII-lea, conține foaia ce însoțește manuscrisul, Leon Boga fiind pe drept autorul identificării manuscrisului, fără însă a se aduce argumente doveditoare în acest sens. În prezent, manuscrisul se păstrează la Muzeul Național al Literaturii Române din Chișinău sub cota ms. rom. 1487.

Cuvinte-cheie: alfabet chirilic, copie, descriere, ediție, filă, manuscris, roman popular, slovă.

Cunoscutul roman despre viața lui Varlaam și Ioasaf este considerat, în literatura de specialitate, una dintre cele mai vestite creații populare ale Evului Mediu și reprezintă victoria religiei creștine asupra celei păgâne. Scrierea populară constituie o adaptare, în concordanță cu religia creștină, a vieții și învățăturii ascetice a lui Buddha, fapt recunoscut de cercetătorii care s-au ocupat îndeaproape de *Varlaam și Ioasaf* (Cartojan 1929; Chițimia 1963, p. 289). Demonstrează această idee numele Ioasaf, o formă coruptă, rezultată din transcrierea numelui Buddha, care a cunoscut următoarele faze: *Budhisattva – Buddasatf – Budasaf – Yuasaf*. Adeverește această legătură și subiectul romanului *Varlaam și Ioasaf*, care are similitudini cu cel al vieții lui Buddha (Chițimia 1963, p. 289; Cartojan 1929, pp. 236-237).

Ce răsunet puternic a avut romanul despre viața lui Varlaam și Ioasaf în literaturile popoarelor demonstrează excelenta lucrare a lui Dan Horia Mazilu, intitulată *Varlaam și Ioasaf. Istoria unei cărți*, în care autorul descrie traducerile cunoscute, începând cu cea mai veche, versiunea mediopersană, aproximativ de la sfârșitul secolului al VIII-lea, care însă nu s-a păstrat, apoi, ceva mai târziu, traducerile arabă, ebraică, etiopiană, georgiană, grecească, armeană. Redacțiile romanului au pătruns de timpuriu și în literaturile occidentale, în cea franceză, provensală, spaniolă, portugheză, catalană, italiană, engleză, irlandeză, olandeză, germană, norvegiană, daneză, maghiară, cehă, polonă, bulgară ș.a., multe dintre acestea datând din secolul al XIII-lea (Mazilu 1981, pp. 34-77).

Studiile întreprinse de orientaliști, mai ales în secolele al XIX-lea și al XX-lea, au arătat „fazele principale prin care au trecut tradițiile legendare indice despre Buddha până ce au fost transformate în roman hagiografic creștin" (Cartojan 1929, p. 238). Una dintre primele localizări s-a înfăptuit în Persia, din persana veche s-a tradus în limba siriană, din ultima au apărut variantele orientale și occidentale, inclusiv una greacă, care a stat la baza unei traduceri slave.

Versiunea slavă a grăbit prima traducere română în anul 1649, datorată lui Udriște Năsturel, cumnatul lui Matei Basarab. Din păcate, originalul s-a pierdut (Cartojan 1929, pp. 236-241; Chițimia 1963, pp. 289-290; Mazilu 1981, p. 8 și urm.).

La o distanță de aproape un secol, în anul 1743, Vlad Boțulescu, aflându-se întemnițat în închisoarea din Milano, a tradus, după o copie italiană, obținută de la

paznicul închisorii, *Vieața Sfântului Iosafat*, lucrare aflată în prezent în *Biblioteca curții* din Viena (Cartojan 1929, p. 241).

Literatura română veche înregistrează zeci de variante ale romanului, copiate în Țara Românească, Moldova și Transilvania. După autorii valoroasei lucrări intitulate *Bibliografia analitică a literaturii române*, în Biblioteca Academiei Române se păstrează în prezent cca 30 de manuscrise (Moraru, Velculescu 1978, pp. 437-489). Textul din aceste copii este complet, cuprinzând mai multe parabole, așa-numitele pilde, povestite de Varlaam, ce plăceau îndeosebi maselor populare, dar care continuă să producă emoții puternice și asupra cititorului de astăzi. În această privință, Nicolae Cartojan menționa: „Ceea ce a înduioșat pe un contrast de situații și pe antagonismul dintre cele două lumi deosebite: creștinism și păgânism, au fost minunatele parabole, conținând învățături de adâncă pătrundere a vieții omenești" (Cartojan 1929, p. 243).

O altă redacție a romanului *Varlaam și Ioasaf*, de data aceasta foarte comprimată, este inclusă în culegerea *Viețile Sfinților*, care se citește în biserici în ziua de 19 noiembrie, când se pomenesc, conform calendarului creștin, Sfinții Cuvioși Varlaam și Ioasaf. Se cunosc anii și copiștii primelor două traduceri românești: prima a fost copiată între anii 1758 și 1760 de Evloghie și se păstrează în prezent la Mănăstirea Putna, iar copierea celei de a doua traduceri s-a făcut între anii 1775 și 1780 de Macarie de la Mitropolia din București și se află la Biblioteca Academiei Române sub cota ms. rom. 1881-1887 (Ursu 2002, pp. 139-140).

În continuare, prezentăm unele caracteristici filologice ale versiunii prescurtate – obiectul studiului nostru –, intitulate *Viața cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia* (abreviat *Varlaam și Iosaf*), conservate între filele 196^{r} și 218^{r} ale ms. 1487, manuscris păstrat în prezent în fondurile Muzeului Național al Literaturii Române din Chișinău.

Subiectul textului. Acțiunea romanului are loc la curtea lui Avenir, împăratul Indiei, țară „cu norod mult și îndestulată cu tot féliul de bogăție și de roduri". Pe întinsurile acestei țări predicase cândva Apostolul Toma, răspândind învățătura creștină. Unii însă primiseră legea idolilor. Păgân era și Avenir, cu putere și bogăție mare, dar sărac cu sufletul. Împăratul, văzând că multă lume împărtășește creștinismul, poruncește ca cei care nu se leapădă de Hristos să fie supuși la chinuri dintre cele mai groaznice. Goniți de furia împăratului, mulți credincioși se retrag în munți și pustiu, viețuind cu Dumnezeu.

Între timp, împăratul, care nu avea copii, dobândește un fiu foarte frumos și deștept, punându-i numele Iosaf. Bucuros, împăratul, dorind să afle viitorul nou-născutului, adună „vrăjitorii și cétitorii de stéle". Unul dintre aceștia, mare înțelept, îi prezice fiului că nu va trăi în împărăția tatălui său, ci în împărăția lui Hristos. Împăratul, cuprins de mare amărăciune, hotărăște el însuși să supravegheze creșterea copilului. Dă poruncă să se ridice un palat mare, cu grădini întinse și mândre, unde copilul să-și petreacă viața alături de tineri frumoși la chip, ordonând

ca nimic din ceea ce provoacă întristare să nu ajungă la sufletul fiului său, să nu-i „pomenească de moarte, nici de bătrânéață, nici de boală”, dar nici de cuvântul Hristos. Izolat de cele lumești, băiatul deprinde „toată învățătura etiopească și persească”, devenind un mare înțelept. Cugetând la viața pe care și-o petrece în palat, ajunge să se întrebe de ce este păzit cu atâta strictețe și de ce nu are voie să iasă din „acea închisoare”. Fire iscoditoare și dornică să afle adevărul, fiul de împărat descoperă, de la însoțitorii săi, cauza închiderii lui și cere învoire de la tatăl său să fie lăsat să cunoască viața obișnuită. Împăratul, temându-se să nu-i pricinuiască mâhnire fiului, se învoiește, dar poruncește ca, oriunde tânărul va merge, să fie acompaniat de multă veselie, cântece și dansuri. Cutreierând ulițele cetății, tânărul întâlnește ba un om îmbătrânit și gârbovit, ba unul orb și bolnav, ba o procesiune de înmormântare și își întreabă însoțitorii despre cele văzute. Copleșit de tristețe, prințul constată că și el va avea aceeași soartă și se întreba dacă nu cumva există altă viață și altă lume.

În timp ce tânărul prinț era frământat de aceste gânduri triste, trăia în pustiul Senaridului un călugăr înțelept și desăvârșit, „cu treapta preot”, cu numele Varlaam. Aflând printr-o „descoperire dumnezeiască” de Iosaf, Varlaam hotărăște să-l mântuiască și vine la curtea împăratului în chip de negustor, vrând să vorbească cu fiul împăratului. Varlaam îi spune paznicului că are la el o piatră prețioasă și că ar vrea să i-o arate numai lui Iosaf. În sfârșit, pustnicul intră la Iosaf, îi povestește despre minunile pietrei nestemate și-i dezvăluie taina credinței creștinești. Încântat de atrăgătoarele învățături ale lui Varlaam, Iosaf, închizându-se în sine, duce o viață de pustnic în palat, rugându-se și chemându-l pe Dumnezeu, după care îi cere lui Varlaam să i se dea botezul și cuminecătura. Varlaam îndeplinește cu bucurie dorința prințului.

Împăratul află de marea schimbare produsă în sufletul fiului său și, îndemnat de boierul Arahie, încearcă să-l readucă pe Iosaf la credința păgânească, punând la cale un plan mârșav. În acest scop, vrăjitorul Nahor, care avea trăsături fizice asemănătoare cu ale lui Varlaam, este înduplecat să susțină credința păgânească în defavoarea celei creștinești.

Împăratul răspândește vestea că slugile lui, vorba vine, l-ar fi prins pe Varlaam și că acesta ar fi căzut de acord să-i înfrunte pe filosofii împăratului, demonstrând prioritatea credinței sale. Iosaf își dă seama, printr-o intuiție divină, că Nahor nu este Varlaam și îl avertizează că dacă nu-i va învinge pe filosofii păgâni, el însuși îi va smulge inima și o va arunca la câini. Nahor, îngrozit de vorbele lui Iosaf, sprijină cu atâta înflăcărare credința creștină, încât potrivnicii săi se declară învinși, iar el trece de partea lui Dumnezeu, pleacă în pustiu și acolo primește botezul.

Preoții păgâni, văzând disperarea împăratului, îl cheamă în ajutor pe vrăjitorul Thevda, care îi dă împăratului un sfat viclean: în locul slugilor-bărbați din preajma lui Iosaf, „să puie muieri cu bun chip și féte frumoase ca să-i slujască lui”. Printre acestea, una se evidențiia prin frumusețe, înțelepciune și ipocrizie. Iosaf încearcă

s-o convingă să se convertească la creștinism. Ea acceptă, dar pune o condiție: Iosaf să păcătuiască cu ea. Tânărul prinț, cuprins de mare groază la auzul celor cerute de fecioară, se roagă îndelung lui Dumnezeu, „vărsând izvoară de lacrămi din destul din ochii săi". Într-un târziu, sleit de puteri, adoarme și vede în vis raiul și iadul. Deșteptându-se, cele din jur și cererea fecioarei îi provoacă mult dezgust și îi cere tatălui său să-i permită să meargă pe drumul ales: credința în Dumnezeu. Vrăjitorul Thevda, impresionat de puterea credinței în Dumnezeu a fiului împăratului, se convertește la creștinism.

Arahie îl sfătuiește pe Avenir să-l facă stăpânitor peste o parte din împărăție pe Iosaf, în speranța că poate îndeletnicirile de mare conducător îl vor îndepărta pe acesta de la credința creștinească. Totul este însă în zadar, chiar și atunci când Avenir îi dă toată împărăția lui Iosaf, care se retrage în pustiu, îl găsește pe Varlaam și viețuiesc împreună, proslăvindu-L pe Mântuitor.

Descrierea manuscrisului[1]

Manuscrisul, având cota 1487 și dimensiunile 32 X 21,5 cm este legat într-o copertă îmbrăcată în carton. Starea de conservare este bună.

Hârtia bate într-un galben foarte șters și este bine păstrată, fără filigran[2].

Scrierea este cursivă, aproape caligrafică (însă cu multe ștersături și pete de cerneală) și aparține unei singure persoane destul de experimentate în arta scrierii. De cele mai multe ori, între cuvinte se lasă spațiu, în unele pasaje scrierea fiind continuă. S-a utilizat cerneală de culoare brună, ușor decolorată. Majusculele care marchează prima literă a alineatelor sunt evidențiate cu cerneală roșie (chinovar), unele frumos executate, cele din interiorul textului fiind scrise obișnuit, cu aceeași cerneală.

Manuscrisul este numerotat cu slove-cifră, cu cerneală roșie, în partea de sus (dreapta) a filei recto.

Colontitlul este scris cu cerneală roșie pe filele recto: *Viața cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia*, filele verso având însemnarea, cu aceeași cerneală: *Luna lui noiemvrie în 19 zile*. La începutul și la sfârșitul colontitlului se află un pătrat, executat cu cerneală roșie și brună. Cu cerneală roșie sunt făcute și trimiterile marginale la *Sfânta Scriptură*.

Faptul că titlul conține sintagmele *Întru aceeași zi* și *Luna lui noiemvrie în 19 zile* sugerează ideea că avem un codice din cunoscutele tipărituri consacrate *Vieților Sfinților*, textul citindu-se în biserici la slujbele din ziua de 19 noiembrie, când se cinstesc și se pomenesc Sfinții Mucenici (Vezi Cartojan 1929, p. 241).

[1] Manuscrisul, din colecția fostei Comisiuni a Monumentelor Istorice (Secția Basarabia), a fost descris în edițiile din 2006 și 2007 (Vezi Balmuș 2006, p. 85 și urm.; Balmuș 2007, p. 298 și urm.).

[2] Criticul și istoricul literar Pavel Balmuș, primul editor al manuscrisului, afirmă că hârtia „este filigranată (de pe la mijlocul secolului XVIII)" (Balmuș 2006, p. 85; Balmuș 2007, p. 298), fără a aduce argumente în acest sens.

Textul manuscrisului chirilic, cuprins între filele 196[r] și 218[r], este complet, lizibil și începe cu fila 196[r], foaia având evidente semne de pe urma umezelii. Titlul *Întru acéeași zi Viața cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia* este precedat de un desen ornamental, lucrat cu multă finețe și minuțiozitate, înfățișând, în centru, o cruce. Textul propriu-zis este dispus, pe această filă, în cinci rânduri, restul filelor având 30 de rânduri. Fiecare filă poartă în partea dreaptă, sub ultimul rând, custodele. Așadar, manuscrisul are 21 de file și două[3] reproduceri fotografice (filele 196[v] și 218[r]).

Manuscrisul conține mai multe însemnări făcute la mașina de scris în anul 1926, care clarifică importante informații despre această scriere populară. Astfel, pe prima copertă, în centru, se află lipită o hârtie cu următorul text dactilografiat: *Identificat de prof. L. Boga. Chișinău*. Mai jos, cu litere majuscule: *Viața cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la India*, după care urmează textul: *Ms. anonim; tălmăcirea moldovenească din limba slavonă a romanului hagiografic „Varlaam și Iosaf" Opera (?) caligrafului basarabian Chiril Nejinul de la Rușca. Începutul sec. XVIII. Sf. Mănăstire Vărzărești din jud. Lăpușna. 1926*.

În interiorul coperții, în partea stângă de sus, este lipită o foiță cu un text tipografic: *Tipografia și Legătoria Liceului de Băieți. Chișinău*, ceea ce indică asupra faptului că manuscrisul a fost recondiționat. Așezarea filelor în ordine crescândă s-a făcut greșit, întrucât după fila cu numărul 202 urmează cele cu numerele 207 și 208, după care se revine la 203, 204, 205 și 206, în continuare legarea filelor fiind corectă.

Următoarea notiță dactilografiată se află pe pag. întâi, în partea de jos a foii: *Fotografiea pag. întâia a mss. „Varlaam și Iosaf". Din pricina umezelei și mucegaiului foaia e complect deteriorată și n-a putut fi conservată. Frontispiciul: în două culori: aur și chinovar. Pentru confirmare: Președintele Comisiunii monumentelor istorice. Secția Basarabia, prof. L. Boga*, însoțită de semnătură și ștampila rotundă, având imprimat, cu cerneală roșie, textul cu majuscule: *România Inspectorat. al Basarabiei Serv. Pers. și ad-ția.*

Același text este reluat pe următoarea pagină albă, cu mențiunea că aceasta este a doua, ștampilată la fel, însă fără semnătura prof. L. Boga. În sfârșit, ultima pagină repetă textul anterior, adăugând o informație prețioasă: *Legătura din piele și lemn e putrezită și mâncată de cari*, ceea ce înseamnă că manuscrisul a intrat în fondurile Comisiunii Monumentelor Istorice (Secția Basarabia), în 1926, într-o stare deteriorată.

Cât privește autorul identificării manuscrisului, semnat L. Boga, acesta nu este altcineva decât L.[eonida] (Nida) T. Boga (1886-1974), istoric și scriitor de origine aromână, director al Direcției Regionale a Arhivelor Statului din Basarabia

[3] În edițiile din 2006 și 2007 sunt indicate „trei fotocopii" (Balmuș 2006, p. 86; Balmuș 2007, p. 299).

(1918-1940, 1941-1944), profesor și director al Liceului „Alexandru Donici” din Chișinău, fondator al revistei „Pagini basarabene” (1936), coautor a 20 de volume de *Documente basarabene* publicate între 1926 și 1936 (Vezi DGLR, p. 573).

Datarea manuscrisului. Manuscrisul nu conține date despre persoana care a copiat textul, nici despre sursa de pe care a fost transcris, nici despre anul copierii. Pornind de la informațiile lui N. A. Ursu din articolul său, intitulat *Prima traducere românească a versiunii comprimate a romanului „Varlaam și Ioasaf” din Viețile Sfinților*, poate fi trasă concluzia că manuscrisul cu nr. 1487, păstrat la Muzeul Național al Literaturii Române din Chișinău, nu putea fi transcris mai devreme de momentul în care s-a realizat copierea primei redacții traduse în limba română a variantei prescurtate (1758–1760) (Ursu 2002, pp. 139-140). Așadar, o posibilă datare ar fi a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, mai exact – sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Opinii asupra manuscrisului. Singura informație cunoscută nouă despre acest manuscris este cea oferită de Leon Boga, președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice (Secția Basarabia), care face o descriere sumară, în anul 1926, pe niște foi dactilografiate, ce însoțesc manuscrisul (vezi *supra*).

Pavel Balmuș, în edițiile din 2006 și 2007, prezintă câteva date suplimentare, menționând că filele manuscrisului ar fi conținând filigrane, însă fără a aduce argumente concrete.

Ediții ale textului *Varlaam și Iosaf*. Textul scrierii populare *Varlaam și Iosaf* s-a bucurat de câteva ediții, toate realizate de cercetătorii științifici ai Institutului (astăzi, de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”). Prima ediție o datorăm criticului și istoricului literar Lazăr Ciobanu, apărută în 1989 la Chișinău (Ciobanu 1989, pp. 276-318), cu specificarea că textul manuscrisului a fost transcris cu alfabet rusesc și că nu conține date după ce manuscris a fost făcută ediția. O comparare însă a textului tipărit cu textul manuscrisului despre care discutăm confirmă o asemănare perfectă.

Cea de a doua ediție a fost realizată de criticul și istoricul literar Pavel Balmuș și publicată în 2006, la București (Balmuș 2006, pp. 83-126).

A treia ediție, avându-l ca semnatar pe același Pavel Balmuș, a apărut în 2007 la Chișinău. Ediția reia, în întregime, textul bucureștean, tipărit cu un an în urmă. Ceea ce trebuie precizat e faptul că titlul manuscrisului diferă de cel al ediției din 2006: *cuvioșilor* devine *preacuvioșilor*, adăugându-se sintagma *de la Indiia*, conform originalului, adică *Viața **prea**cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf **de la Indiia***.

Din cele menționate în rândurile de mai sus, pot fi trase câteva concluzii:

1. Romanul popular despre viața lui Varlaam și Ioasaf a circulat în

literatura română veche sub formă completă (*Varlaam și Ioasaf*) și prescurtată (*Viața cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia*).

2. Varianta prescurtată este inclusă în codicele *Viața Sfinților* și se citește la slujbe, în biserici, în ziua de 19 noiembrie, când se pomenesc Sfinții Mucenici Varlaam și Ioasaf.

3. Manuscrisul versiunii concentrate este păstrat la Muzeul Național al Literaturii Române din Chișinău sub cota ms. rom. 1487 și a fost identificat de către Leon Boga în anul 1926.

4. Manuscrisul nu conține informații despre persoana copistului și anul copierii.

5. O dată aproximativă a copierii manuscrisului poate fi stabilită aproape de sfârșitul secolului al XVIII-lea.

În anexă, prezentăm un fragment de text.

Referințe bibliografice:

BALMUȘ, P. O variantă basarabeană a „Vieții cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf". Ediție și studiu introductiv de Pavel Balmuș. În: *Texte uitate – texte regăsite* [Vol. 6]. București: Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2006, pp. 85-126. ISBN 973-1744 16-9.

BALMUȘ, P. Viața preacuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia. În: *Ipostaze ale literaturii române vechi și premoderne*. (*Secolele XVI-XVIII). Studii, cercetări și texte*. Alcătuire: Vlad Chiriac. Coordonare și îngrijire a textelor: Pavel Balmuș, Svetlana Korolevski. Chișinău: Tipografia „Elan Poligraf", 2007, pp. 298-346. ISBN 978-9975-9729-6-3.

CARTOJAN, N. *Cărțile populare în literatura românească*. *Vol. I Epoca influenței sud-slave*. București: Editura Casei Școalelor, 1929.

CHIȚIMIA, I.C. Varlaam și Ioasaf. Introducere. În: *Cărțile populare în literatura românească*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion C. Chițimia. Volumul II. București: Editura pentru Literatură, 1963, pp. 289-291.

CIOBANU, L. Întru acéeași zi Viața cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia. În: *Cărțile populare în Moldova*. *Culegerea întâi*. Chișinău: Literatura Artistică, 1989, pp. 276-318.

DGLR = *Dicționarul general al literaturii române în 6 volume.* Volumul 1. București: Editura Univers Enciclopedic, 2004.

MAZILU, D.H. *Varlaam și Ioasaf. Istoria unei cărți*. București: Editura Minerva, 1981.

MORARU, M. și VELCULESCU, C. *Bibliografia analitică a cărților populare laice.* Partea I, sub îngrijirea științifică a lui I. C. Chițimia. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976.

URSU, N.A. Prima traducere românească a versiunii comprimate a romanului Varlaam și Ioasaf din Viețile Sfinților. În: *Contribuții la istoria culturii românești*. *Studii și note filologice*. Iași: Editura Cronica, 2002, pp. 137-144.

Anexă

Întru acea vréme, s-au născut împăratului un fiiu și au [fost] numit numele lui Iosaf. Și era pruncul foarte frumos, a căruia frumseața cea trupească, cea fără de măsură, mai înainte însemna pre frumseața cea mare a sufletului carea vrea să fie (mai pre urmă). Și adunând împăratul pre mulți vrăjitori și cétitori de stéle, i-au întrebat pre dânșii ce va fi pruncul cel ce s-au născut când va veni în vârstă. Iară ei, mult socotind, au zis că va fi mai mare decât toți împărații carii au fost mai înainte. Însă unul dintru acii cétitori de stéle, carele era mai înțălept, au zis cătră împăratul (nu din cétirea stélelor, ci precum Valaam odinioară, din descoperirea lui Dumnezeu):

– Vâr<s>ta pruncului ce s-au născut nu va fi întru împărăției ta, ci întru alta mai bună și fără de asămănare mai mare. Și mi să pare că și goană va lua de la tine pentru credința creștinească. Și mă nădăjduiesc că nu va minți această prorocie a mea.

Iară împăratul, auzind cum că fiiul lui va să fie creștin, s-au măhnit foarte și gândiia ce va face, ca doar nu s-ar împlini o prorocie ca acéea, și au socotit așa: au zidit un palat deosăbi prea frumos carele avea mulțime de casă luminate (și împodobite) pentru ca acolo să fie hrănit Iosaf.

Unde începând <el> a créște și întru înțălégere a veni, au pus pre lângă dânsul tatăl său păzitori și slugi tineri la vârstă și frumoș la chip. Și le-au poruncit lor ca să nu lasă pre nimenea să între la dânsul, ca să nu vază pre nimenea afară decât numai pre dânșii. Și încă le-au poruncit lor ca să nu-i arate lui nimic din céle ce să fac de scârbă întru această viață: nici să-i pomenească de moarte, nici de bătrânéață, nici de boală, nici altceva dintru unile ca acélea care ar fi putut să-i taie vesăliia lui, ci toate cele frumoasă și veselitoare să puie înaintea lui, pentru ca totdeauna cu de acélea să se îndulcească și să se sature mintea lui, ca să nu poată gândi cele ce vor să fie. Și au poroncit ca nimenea să nu îndrăznească să-i grăiască lui vreun cuvânt pentru Hristos, pentru ca niciodată să nu auză de numele lui Hristos, că pre Acela mai mult decât pre toate să sârguia a-L ascunde de dânsul, temându-să să nu să plinească prorociia cetitoriului de stéle. Deaca să întâmpla să se bolnăvească vreunul din cei ce îi slujiia lui, îndată poruncea de-l scotea de la dânsul pre unul ca acela, iară în locul aceluia da pre alt tânăr, așijderea frumos la chip, ca nimic de scârbă să nu vază ochii coconului.

Și înștiințându-să cum că în pământul lui să află încă oarecarii din călugări rămași, a cărora nici urma socotea că nu va fi, s-au umplut de multă mânie și au trimis degrab propoveduitori prin toate cetățile și laturile, poruncind ca după trii zile nimenea din rânduiala călugărească să nu să afle întru împărăției lui. Iară de să vor afla vreunii după acéle trei zile numite, pre aciia cu foc și cu sabie să-i omoară, că „aciia (zice) învață pre omeni ca să cinstească pre Cel răstignit ca pre Un Dumnezeu”.

Deci, petrecând fiiul împăratului întru acéle palaturi ce era făcute pentru dânsul, neieșind de acolo nicăirea, au ajuns în vâr<s>tă de copil și au deprins toată învățătura etiopească și persească; și era înțălept și cu minte și cu toate obicéiurile cele bune înfrumsățat. Deci au început a cugeta întru sine pentru ce au poruncit tatăl său ca să fie el păzit întru acea închisoare și cu totul să nu aibă voie a ieși de acolo. Și au întrebat de-acéea pre unul din cei ce era pre lângă dânsul, iară acela, văzind pre cocon cum că are înțălégere desăvârșit și foarte bună, i-au spus lui toate pre amăruntul ce au prorocit un cetitoriu de stéle pentru dânsul când s-au născut; și cum au rădicat tatăl său goană asupra creștinilor, iară mai vârtos asupra călugărilor, și pre mulți au omorât, iară pre ciialalți i-au izgonit din pământul său, temându-să ca „să nu fii (zice) și tu creștin”.

Acéstea auzind fiiul împăratului, au tăcut și toate graiurile acelui tânăr ascunzindu-le în inima sa, le socotea. Iară împăratul, tatăl său, adésăori îl cerceta pre el, că cu dragoste prea multă îl iubiia pre dânsul. Iară întru una din zile au zis Iosaf cătră tatăl său:

– Voiescu, părintele <mieu>, ca să știu oareșice de la tine, de care totdeauna am scârbă și mâhniciune.

Iară pre tatăl său, durându-l inima de acéste cuvinte, au zis:

– Spune-mi, fiiule preaiubite, care easte scârba céea ce te cuprinde pre tine? Și în degrabă mă voiu sârgui a o întoarce pre ea întru bucurie.

Iară fiiul său au zis:

– Ce easte pricina închiderii méle aicea, că mă păzești înlăuntru acestor ziduri și porți și m-ai făcut cu totul să nu ies de aicea și să nu văz nimica?

Iară tatăl său au zis:

– Nu voiesc, fiiule, ca să vezi ceva din céle ce ar fi putut a scârbi pre inima ta și a lua vesăliia ta, pentru că îți poftesc ție ca să-ți viețuiești toată viața întru dulcețuri neîncetate și întru tot feliul de bucurie și în veselie.

Iară fiiul au zis cătră tatăl său:

– Să știi bine, tată, cum că această închisoare nu-mi aduce mie bu<cu>rie și vesălie, ci îmi face atâta scârbă și necaz, cât și sângură mâncarea și băutura nu mi să arată dulci, ci amară, pentru că poftesc ca să văzu toate cele ce sânt afară de aceste porți. Deci, deaca nu voiești să mă topesc de scârbă, apoi poruncéște-*m* mie ca să ies oriunde voiu voi și să-mi îndulcesc sufletul mieu cu vedérea acelora pre care nu le-am văzut până acum.

Iară împăratul, auzind acestea, s-au mâhnit și cugeta că, deaca îl va opri pre el ca să nu iasă, mai de mare necaz și mâhnire îl va umplea pre el. Și au zis cătră fiiul său:

– Si fie, fiiule, după pofta ta (ff. 196^{v}-198^{r}).

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Primit: 24.02.2025
Acceptat: 29.04.2025